

6. Голиков А. А. **Оценка устойчивости внешнеэкономической деятельности предприятия**: Учеб. пособие / А. А. Голиков, О. В. Веселова; Челябинский гос. ун-т. - Челябинск, 2001. - 59 С.

7. Абдуллаев Р. **Особенности финансовых рисков в сфере международных экономических отношений и внешнеэкономической деятельности** [Электронный ресурс] / Р. Абдуллаев. – Режим доступа: <http://webcityhost.net/vergiler/upload/File/art-87.pdf>

Рецензент: д.е.н., професор Столярчук А.М.

УДК 330.022

Д. О. МЕЛЬНИК

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

У статті розглянуто теоретичні засади залучення прямих іноземних інвестицій задля забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому. Представлено характеристику інвестиційного клімату України. Здійснено спробу визначити основні тенденції, проблеми та перспективи надходження інвестицій в економіку регіонів країни.

Theoretical aspects of attraction of foreign direct investment to ensure social and economic development of regions and country as a whole are considered in the article. Characteristic of the investment climate in Ukraine is presented. An attempt was made to identify the main trends, problems and prospects of attraction of investments in the economy of the regions of the country.

Ключові слова: інвестиції, прямі іноземні інвестиції, капітальні інвестиції, регіон, економіка регіону, соціально-економічний розвиток.

Для досягнення більш динамічного економічного розвитку регіонів, для зміцнення тенденції до подолання злиденності та

підвищення добробуту громадян, органи влади та місцевого самоврядування мають опиратись не тільки на внутрішні, але також і на зовнішні ресурси.

Найпростішим, з огляду на витрати коштів та зусиль на залучення, але в той же час і ефективним ресурсом для забезпечення економічного росту, який доступний на місцевому рівні, є прямі іноземні інвестиції (ПІІ) [15, 10].

Відтак, успішне залучення України до світового господарського простору в умовах подальшої ринково спрямованої трансформації національної економічної системи, набуття нею характеристик глобальної економіки знань, зумовлює необхідність залучення іноземних інвестицій в економіку регіонів країни задля забезпечення їхнього соціально-економічного розвитку та досягнення конкурентоспроможності країни в цілому, що і є запорукою її стійкого поступального розвитку.

В економічній науці питання, що стосуються залучення іноземних інвестицій є одними з основних. Вагомий внесок у їх вирішення здійснили наступні вчені: В. Геєць, Б. Данилишин, В. Павлов, М. Бутко, О.Акименко [2], В. Федоренко, Т. Проценко, В. Солдатенко, Д. Степанов [3], В. Кравців, М. Мельник, В. Антонов [7], Н. Павліха [10; 11], Л. Петкова, В. Проскурін [12], Н. Свірідова, І. Заблодська, В. Василенко, В. Третяк, С. Лискова [14] та інші. Однак, незважаючи на значну кількість наукових доробків стосовно даного питання, існує необхідність аналізу сучасних теоретичних основ залучення іноземного капіталу; здійснення постійного аналізу інвестиційного клімату України та визначення основних тенденції, проблем та перспектив надходження іноземних інвестицій в економіку регіонів країни.

Метою дослідження є вивчення основних тенденцій залучення прямих іноземних інвестицій задля забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому.

У закордонній та в українській науковій літературі є чимало тлумачень та визначень концепції «прямих іноземних інвестицій», але найпростішим та таким, що найповніше розкриває зміст цього явища, є визначення Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), згідно з яким «прямі іноземні інвестиції – це тип міжнародних інвестицій, зроблених резидентом в одній країні (прямим

інвестором) з метою реалізації своєї довготермінової зацікавленості у підприємстві (підприємстві - реципієнті прямих інвестицій), яке є резидентом країни, іншої ніж країна місцезнаходження прямого інвестора» [14, 13].

У Законі України «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестиції визначаються як «цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [4].

Держкомстат України відносить до прямих іноземних інвестицій такі, що дають інвестору право на участь в управлінні підприємством і складають не менше 10 % у статутному капіталі підприємства, з урахуванням внесків до статутних фондів спільних підприємств. Форма участі у статутному капіталі переважно залежить від організаційно-правової форми та форми власності компанії, яка є отримувачем ПІІ [8].

Одним із найбільш ефективних та, за умови розумної діяльності органів влади, доступних ресурсів для регіону є прямі іноземні інвестиції [14, 13]. За даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [5] у 2013 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 5677,3 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), що складає 152,5 % від обсягу інвестицій, вкладених іноземними інвесторами у січні-вересні 2013 р. та 94,4 % від обсягу інвестицій, вкладених іноземними інвесторами у 2012 р.

Обсяг унесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2013 р. становив 58156,9 млн. дол. США, що на **5,2 %** більше обсягів інвестицій на початок 2013р., та в розрахунок на одну особу населення складає 1283,6 дол. США (рис. 1).

Інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності (рис. 2). При цьому варто зазначити, що найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій спрямовано у сферу фінансової та

страхової діяльності, а також у промисловість. Так, на підприємствах промисловості зосереджено 31,0 % загального обсягу прямих інвестицій в Україну (18012,5 млн. дол. США), в

Рис. 1. **Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2005-2013 рр., млрд. дол. США**

Джерело: Матеріали Міністерства економічного розвитку та торгівлі України

установах фінансової та страхової діяльності – 26,4 % (15348,8 млн. дол. США) [5].

На підприємствах з оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів акумульовано 7559,6 млн. дол. США (13,0 %), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 4370,9 млн. дол. США (7,5 %), професійну, наукову та технічну діяльність – 3448,4 млн. дол. США (5,9 %). На галузі будівництва та транспорту припадає однакова частка від загального обсягу прямих інвестицій в Україну, що становить 2,8 %, а на сільське господарство – лише 1,4 %.

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 83 % загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 19035,9 млн. дол. США, Німеччина – 6291,8 млн. дол. США, Нідерланди – 5561,5 млн. дол. США, Російська Федерація – 4287,4 млн. дол. США, Австрія – 3257,5 млн. дол. США, Велика Британія – 2714,1 млн. дол. США, Віргінські Острови (Брит.) – 2493,5 млн. дол. США, Франція – 1825,8 млн. дол. США, Швейцарія – 1325,4 млн. дол. США та Італія – 1267,8 млн. дол. США [5].

Рис. 2. Розподіл прямих іноземних інвестицій за основними видами економічної діяльності (у % до загального обсягу інвестування)

Джерело: Матеріали Міністерства економічного розвитку та торгівлі України

Незадовільна диверсифікація джерел залучення прямих іноземних інвестицій в Україну по країнах-інвесторах може бути ризиком залежності економіки України від політики кількох країн – основних інвесторів.

Спостерігається непропорційний розподіл обсягів залучення інвестицій у регіони України. До восьми регіонів: Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Київської, Львівської, Одеської, Запорізької областей, Автономної Республіки Крим та до м. Київ надходить найбільше всього інвестицій – 87,5 % всіх залучених прямих іноземних інвестицій. Це саме ті регіони, які на сьогодні вже є економічно розвинутими та найбільш привабливими для іноземних інвесторів. Таке спрямування прямих іноземних інвестицій та капітальних інвестицій в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Слід зазначити, що структура за формами залучення іноземного капіталу за період 2002–2013 рр. значно змінилася. Так, у 2001–2004 рр. внески у вигляді рухомого і нерухомого

майна займали від 28 % до 36 %. На сьогодні в структурі акціонерного капіталу нерезидентів домінують вкладення в грошових внесках. Обсяги залучення капітальних інвестицій підприємств України у січні-грудні 2013 р. складають майже 247,9 млрд грн., що становить 88,9 % до відповідного періоду 2012 р. (рис. 3).

Отже, Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні [5].

Рис. 3. **Обсяги залучених капітальних інвестицій підприємств України протягом 2004–2013 рр., млрд грн.**

Джерело: Матеріали Міністерства економічного розвитку та торгівлі України

Україну визнано країною, що досягла найкращих результатів щодо покращення регуляторного середовища серед усіх країн світу у 2012/2013 році.

Внутрішні ризики розвитку економіки України, головним чином, пов'язані із:

- військовими діями на Донбасі, які призводять до скорочення виробництва у регіоні, погіршення умов залучення зовнішнього фінансування та зростання видатків бюджету на фінансування силових відомств і відновлення зруйнованої інфраструктури;

- зростанням боргового навантаження на бюджет через необхідність фінансування дефіциту та заборгованості НАК «Нафтогаз», сформованої у минулі роки;

- виснаженням міжнародних резервів, що ускладнює використання Національним банком інтервенцій в якості інструментів стримування зростання попиту на іноземну валюту, який виникає внаслідок панічних настроїв та спекулятивних атак.

Вторинні ефекти внутрішніх політичних та економічних потрясень, анексії Криму та військових дій на Донбасі поширилися на більшість секторів вітчизняної економіки. Внаслідок цього поглиблюються існуючі диспропорції, прискорюються падіння ВВП, скорочення об'ємів промислового виробництва, виконаних будівельних робіт, зовнішньої торгівлі, зниження обсягів освоєння капітальних інвестицій тощо [9].

Таким чином, для сталого соціально-економічного розвитку регіонів України необхідно залучити достатній обсяг коштів як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел. Адже залучені інвестиції дозволяють створювати нові робочі місця, а внаслідок цього - збільшити обсяг податкових відрахувань, що сприятливо вплине на формування додаткових джерел фінансування соціально-економічного розвитку; а також підвищити якість фізичної та «м'якої» інфраструктури; стимулювати розвиток підприємницької діяльності на відповідній території та диверсифікувати її галузеву структуру, скоротити ризики, пов'язані із циклічністю галузевого розвитку. І оскільки залучення інвестиційних ресурсів до регіону може суттєвою мірою позитивно вплинути на зміну його економічного становища, модифікувати його виробничу структуру, викликати зміни на ринках робочої сили та капіталу, йому мають приділяти ключову увагу у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [14, 13].

При умові інтеграції України до європейської спільноти фінансування структурних перетворень у регіонах можливе за рахунок інвестицій Європейського Союзу.

Участь у процесі європейської інтеграції є за змістом не просто міжнародною взаємодією економік України та ЄС, а насамперед процесом глибокого проникнення інститутів ЄС (законодавства, норм і правил ведення бізнесу, кращих практик тощо) в українську економіку. У такій якості ЄС

виступає переважно як фактор впливу на внутрішні процеси. Проте розвиток відносин з ЄС як з глобальною потугою, активним суб'єктом міжнародних економічних відносин та учасником впливових міжнародних організацій означає, що вибір на користь ЄС є водночас і вибором свого місця в рамках світової економіки в цілому та у процесі формування та реалізації ключових рішень з питань розвитку глобальної економіки. У даному контексті найважливішу роль відіграють наступні фактори: процес лібералізації торгівлі, інвестиційних потоків і міграції трудових ресурсів; зближення (конвергенція) норм регулювання економіки; участь у програмах розвитку та діяльності інститутів інтеграційного співтовариства; специфічні фактори впливу на основні сектори економіки [1, 27]

Серед основних здобутків від укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС загалом можна виділити також і захоплення прямих іноземних інвестицій в Україну [12]: створення ЗВТ+ з ЄС стане потужним додатковим аргументом на користь прямих іноземних інвестицій у виробництво товарів чи послуг, орієнтованих на експорт до країн ЄС, використовуючи наявні конкурентні переваги української економіки.

Бібліографія

1. **Європейська інтеграція України: внутрішні чинники і зовнішні впливи** : аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – Київ, 2013. – № 4–5 (141–142). – с. 27–36.
2. Бутко М. П. **Інвестиційна домінанта сталого розвитку регіону в умовах інтеграції** : [монографія] / М. П. Бутко, О. Ю. Акименко ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2009. – 232 с.
3. **Економічні та організаційно-правові аспекти іноземних інвестицій в Україні** : [монографія] / [В. Г. Федоренко, Т. О. Проценко, В. В. Солдатенко, Д. В. Степанов]. – Ірпінь : Нац. акад. ДПС України, 2004. – 398 с.
4. **Закон України «Про режим іноземного інвестування»** від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР зі змінами і доповненнями N 4496-VI (4835-17) від 24.05.2012.
5. **Інвестиційний клімат в Україні** [Електронний ресурс] // Матеріали Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=InvestitsiiniKlimatVUkraini>

6. **Інформація «Про імплементацію Порядку денного асоціації Україна – ЄС у 2014 році»** [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3FshowHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&time=1266423569791

7. Кравців В. С. **Задучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: проблеми та політика активізації** : [монографія] / В. С. Кравців, М. І. Мельник, В. Б. Антонов ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2011. – 366 с.

8. Матеріали **Державного комітету статистики України** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

9. Махортюк Д. О. **Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014–2015 рр.** : аналітична доповідь [Електронний ресурс] / Д. О. Махортюк // Матеріали Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1635/>

10. Павліха Н. В. **Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід** : [монографія] / Н. В. Павліха. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. – 380 с.

11. Петкова Л. О. **Муніципальні інвестиції та кредити** [Електронний ресурс] / Л. О. Петкова, В. В. Проскурін. – К., 2006. – 158 с. – (Серія Навчальні програми для працівників місцевого самоврядування; Кн.9). Режим доступу : <http://users.i.com.ua/~zddm/RUSSIAN/INVBOOK/parts/autors.htm>.

12. **Угода про асоціацію між Україною та ЄС** [Електронний ресурс] / Матеріали Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>

13. **Формування механізму стимулювання економічного розвитку регіонів** : [монографія] / Н. Д. Свірідова, І. В. Заблудська, В. О. Василенко та ін. ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ : Наулідж, 2012. – 266 с.

14. **Як залучити прямі іноземні інвестиції: практичний посібник для українських міст та районів** [Електронний ресурс] / Представництво Програми розвитку ООН в Криму. – Сімферополь, 2013. – Режим доступу : http://rivneinvest.org/images/ile/Manual_FDI_ukr.pdf.

Рецензент: д.е.н., професор Павліха Н.В.